

Utredningsmetodik i ett omhändertagandemål

Bo Edvardsson, 2008

Ett sakkunnigytrande som belyser utredningsmetodiken i ett omhändertagandemål för några år sedan återges här. Yttrandet är avidentifierat och årtal har ersatts med xx eller xxxx. Barnet är i yngre skolålder vid tidpunkten för utredning och beslut och har ditintills bott hos modern. Modern har under några månader och under några timmar i veckan fått hjälp av en behandlingsassistent.

Några smärre justeringar och uppgraderingar av texten har gjorts för publiceringsändamål. Ett anmärkningsvärt förhållande i målet är att i domstolarna ställde sig nämndemännen (lekmännen) genomgående avvisande och juristerna genomgående bifallande till socialtjänstens ansökan om tvångsomhändertagande av barnet. Juristerna i Regeringsrätten beslöt att inte ta upp fallet och kammarrättens omhändertagande fastställdes. Det kan förefalla som om lekmännen insåg osakligheten i utredningsmetodiken, medan juristerna uppvisade en auktoritetstro vad gäller de sakkunnigas yttranden och tydligen inte insåg eller ville bry sig om de grava bristerna i saklighet.

Uppdrag

Advokat A har xxxx-xx-xx begärt ett skriftligt yttrande med en allmän bedömning av ärendets handläggning och med särskild inriktning på utredningsmetodiken och sakligheten. Yttrandet är avsett för användning i Regeringsrätten. Den sakkunnige saknar tidigare kännedom om och relation till de i målet berörda.

Material

Följande material har tillställts mig: BUP-utredning xx1005, socialtjänstens begäran om yttrande från dr D xx1202, socialtjänstens ansökan om vård xx0506 med bilagor, skriftligt yttrande från läraren LL xx0529, egna uppgifter från modern (odaterad), inlägga från advokat A till länsrätten xx0530, länsrättens dom xx0605, socialnämndens överklagande xx0609, advokat A:s svaromål till kammarrätten xx0630, skrivelser från skolsköterskan xx0801, xx0810, kammarrättens dom xx0829.

Den sakkunniges utgångspunkter och metodik

Viktiga juridiska utgångspunkter anges i Regeringsformen 1 kap 9§ beträffande att "*iakta saklighet och opartiskhet*" inom offentlig förvaltning och i socialtjänstlagens målparagraf, bland annat föreskrifterna om att utveckla och frigöra enskildas resurser och beträffande självbestämmande och integritet.

Vid utredningsarbete måste samma grundläggande saklighetskrav gälla som vid kritiskt-vetenskapligt arbete, speciellt som det är frågan om beslutsunderlag för avgöranden för enskilda människor. Det finns vad gäller beslutsunderlag som inges till domstol ingen anledning att göra avkall på strikta saklighetskrav och källkritik.

Jag har noga gått igenom befintligt material och har valt att kritiskt granska utredningsmetodik och saklighet inom fyra materialtyper: behandlingsassistentens anteckningar, BUP:s yttranden, psykiatrins psykologyttrande och socialtjänstens utredning. Självfallet skall utifrån svensk grundlags krav på saklighet vissa sakliga krav

vara uppfyllda för dessa slag av material.

I. Behandlingsassistent Cecilia C-sons anteckningar för tiden januari-september xxxx

Kontrakt

I "Förslag till behandlingsplan" xx1129, vilken såvitt jag förstår kan anses vara det kontrakt som gäller för behandlingsassistentens insats står inget om hur behandlingsassistenten skall arbeta utöver att besöka modern två gånger per vecka. Det står att "utvärdering" av behandlingskontakten skall ske i juni xxxx. Någon sådan utvärdering finns inte återgiven i de handlingar jag förfogar över.

Med tanke på att behandlingsassistenten har fungerat som observatör och ingivit skriftlig rapportering till socialtjänsten, vilken anförs mot modern, ter det sig synnerligen märkligt, inte minst i förhållande till socialtjänstlagens integritets- och samrådskrav, att detta förhållande inte anges och regleras i behandlingsplanen/kontraktet. Förekomst av såväl muntlig som skriftlig rapportering bör rimligen diskuteras igenom och kontraktsregleras på förhand, t.ex. bör i så fall modern få genomläsa och kommentera/systematiskt replikera de anteckningar som förs vidare - ett ganska elementärt saklighetskrav som inte alls uppfyllts här. Det är enligt min bedömning en klart olämplig, förtroendebrytande och förföljande arbetsmetod som används, när allehanda alldagliga småsaker skrivs ner och anförs mot den som skall hjälpas. Det framgår av socialsekreterarens anteckning xx0116 att modern "*känner att hon är utsatt för ett intrång*". Det är tydligt att socialtjänsten här inte gör en genomtänkt överenskommelse, saknar sinne för etik och skapar sådana förutsättningar att insatsen är dömd att misslyckas utom i det avseendet att man via behandlingsassistentens subjektiva anteckningar kan belasta modern. Det kan inte uteslutas att insatsen enbart var avsedd för evidensfabrikation. Det är en metodisk självklarhet att modern i beaktande av förutsättningarna och i beaktande av behandlingsassistentens faktiska uppträdande kommer att bete sig annorlunda i behandlingassistentens närvaro. Jag citerar ur moderns egna ingivna skriftliga uppgifter:

"Cecilia kunde inte ge oss trygghet i sin närvaro utan spred nervositet och oro kring sig med sitt hårda sätt. Min dotter Åsa ville inte träffa henne."

När relationen utvecklas som ovan beskrivs bör naturligtvis byte ske och skriftlig eller muntlig rapportering från behandlingsassistenten kan inte anses ha ekologisk validitet (observatören har själv medverkat till en negativ förändring av den sociala miljön vilket undergräver värdet av observationerna). Även behandlingsassistentens ensidigt negativa urval visar obestridligt att iakttagelserna inte kan godtas ur utredningsmetodisk synpunkt. Socialtjänsten har begått ett allvarligt behandlings- och utredningsmetodiskt fel genom att inte medge ett begärt byte. Det är socialtjänstens ansvar att hålla sig underrättade om huruvida insatsen fungerar. I detta fall väljer socialtjänsten att hävda att det är fel på modern när socialtjänsten gjort fel.

Behandlingsassistentens anteckningar

Det framgår inte på något sätt vilka direktiv behandlingsassistenten fått, vilket syftet med anteckningarna är eller vilka frågeställningar de skall besvara.

Syftet/frågeställningarna har betydelse för hur anteckningarna skall föras, dvs. för observations- och urvalsmetodiken. Det är av texten svårt att se annat än att det uttalade syftet (och just därför uttalat) varit att få fram uppgifter som kan belasta modern, vilket också blev den faktiska användningen. Syftet har inte varit sakligt utredande av det uppenbara och ovedersägliga skälet att enbart sådant som kan

uppfattas som negativt (utifrån källans föreställningar och värderingar) har tagits med. Även behandlingsassistentens egen påverkan av de sociala händelserna har undanhållits - ett tankefel som kan kallas för doktrinen om nollpåverkan (från bedömaren). Behandlingsassistentens rapport redovisar ett tiotal händelser som förmodligen medtagits för att påvisa bristande gränssättning från modern gentemot barnet. Inga händelser där gränssättning skett har medtagits.

Av t.ex. 100 händelser som rör t.ex. gränssättning kan just de 10 ha tagits med som stödjer tesen om bristande gränssättning och de 90 som inte stödjer tesen ha utelämnats - givetvis en helt oacceptabel metodik. Neutralt och positivt material saknas helt eller nästan helt - detta förhållande är obegripligt om syftet varit att förutsättningslöst observera och utreda familjens situation. Sedda utifrån historieforskningens fyra etablerade källkritiska kriterier uppfyller anteckningarna närvarokravet (källan var närvarande), men faller för tendenskritik och beroendekritik. Anteckningarna utgör ett extremt tendentiöst dokument (söker maximera felet som modern begår) och bör därför förkastas. Anteckningarna kommer från en person som står i försörjningsberoende till socialförvaltningen, som av sin organisation förväntas producera det här slaget av material, och kan antas drabbas av konsekvenser om hon inte producerar det här slaget av evidensmaterial. Även därför bör materialet förkastas. Vad gäller äkthetskravet så finns ingen anledning anta att uppgifter skulle vara medvetet felaktiga, men däremot finns i det här slaget av material stark anledning misstänka att förhandsuppfattningar, värderingar, personliga tyckanden, omedveten snedvriden varseblivning, tanke- och tolkningsfel, minnesfel m.m. inverkar och dels skapar felaktiga uppgifter och dels överdriver vissa uppgifter. Materialet påminner starkt om den typ av konfliktgenererat material med mängder av fel och överdrifter som förekommer i en del vårdnads- och umgängesutredningar. Anteckningarna har knappast förts medan händelserna pågick och det framgår inte hur långt efter de skrivits ner. I anteckningarna finns t.ex. samtalsminnen i form av citat respektive referat. Vi vet från forskning (Stafford & Daly, 1984 ; Edvardsson, 1997) att samtalsminnen dels utgör enstaka kvarvarande fragment ur ett sammanhang, som kan ge en helt annan och mer komplex bild och dels nästan aldrig är korrekt återgivna.

Det är också ett oeftergivligt krav för ett material av detta slag att alla besök och alla anförda uppgifter är daterade. Så är inte fallet. I stället finns obestämda språkliga uttryck av slaget "*När...*", "*En dag...*", "*En morgon...*", "*Vid ett tillfälle...*", "*Efter semestern...*". Att datum inte finns angivna antyder att uppgifterna noterats eller fabulerats långt efteråt och man kan fråga sig vad en observatör som inte kan hålla reda på datum kan hålla reda på i övrigt. Observatörens subjektivitet kan flöda då modern respektive barnet inte givits möjlighet till systematisk replikering på påståenden om dem i rapporten.

Ett annat grundkrav på observationsuppgifter är att observationsdata och tolkningar, värderingar, bedömningar m.m. separeras tydligt och inte som i detta fall blandas urskiljningslöst. Det är uppenbart att behandlingsassistenten inte förstår skillnaden på observation och tolkning och assistentens värderingar syns i texten.

Vad gäller uppgifternas karaktär så framstår de som alldagliga. Människor (vuxna och barn) varierar i språk, livsstil och beteenden, s.k. normal variation, och det är inte förenligt med socialtjänstlagens anda att socialtjänsten skall föreskriva för människor att de skall leva exakt så som socialsekreterare och behandlingsassistenter anser att livet

skall levas. Nu varierar livsföringen även inom dessa grupper av människor.

Anteckningarna handlar om i stort följande typer av all dagliga saker:

- hur mycket Åsa vistas hos morföräldrarna
- moderns sätt att uttrycka sig språkligt
- ätande, chips, ostkrokar, godis och glass
- konflikter kring pengar
- tvättning och tandborstning
- åka rullskridskor
- baka bullar
- spela Memory
- hur modern berättar om en översvämning i badrummet
- köpa godis
- att morfar släppt in Åsa i lägenheten
- åka till P och bada, brist på pengar
- att Åsa säger "ska vi gå upp till dig mamma?" i stället för "ska vi gå hem mamma?"
- att det fanns påsk- och julsaker framme enligt Åsas önskan
- att modern hade klockan ställd ca 1,5 timme framåt

När man ser denna lista så är det inte svårt att förstå varför lekmännen i länsrätt och kammarrätt ställt sig avvisande till omhändertagande. Dock är det svårt att förstå att juristerna kunde tillskriva sådant här material något sakligt värde – möjligen har de aldrig läst det.

Till de all dagliga fenomenen kopplas i texten behandlingsassistentens egna värderingar, spekulativa tolkningar m.m. T. ex "*Jag reagerade...*", "*påverkar Åsas uppfattning om verkligheten på ett negativt sätt*" (julsaker). Ett upprepat tema är moderns gränssättning gentemot Åsa. Hur mycket detta är ett på något sätt verkligt problem eller ett problem i behandlingsassistentens tankar är dock inte möjligt att säga på grund av den felaktiga, tendensiösa och otillförlitliga metodiken, där bl.a. alla positiva gränssättningar systematiskt dolts av rapportören.

Sammanfattande slutsatser

Anteckningarna utgör ett brott mot kontraktet i behandlingsplanen. Denna typ av belastningsmetodik är inte förenlig med socialtjänstlagens målparagraf. Behandlingsassistenten utgår från den sakligt sett icke godtagbara underliggande frågeställningen att söka hitta maximalt med fel hos modern och förstår inte observations- och tolkningsmetodik. Dokumentet framstår som ett metodiskt okritiskt klippkollage av uppgifter. Syfte och metodik specificeras inte alls. Modern och barnet har inte givits möjlighet till att föra fram sina uppfattningar och inte heller har de givits möjlighet till systematisk replikering i samband med vare sig de underliggande dokumenten och den sociala utredningen. Iakttagelser blandas urskilningslöst med tolkningar, värderingar, subjektiva reaktioner m.m. Behandlingsassistenten är själv med och skapar en del av de händelser som anförs. Enligt elementära källkritiska principer måste materialet avvisas som otillförlitligt främst då det är extremt tendensiöst (extremt skevt urval), icke replikerat av berörda och producerat av en person i ekonomiskt beroende till socialtjänsten och samt tyder på okunnighet/dåligt omdöme hos observatören. Bortfallet av uppgifter och felprocenten brukar vara avsevärda i den här typen av ensidiga material. Bestyrkanden från modern eller andra saknas helt. Uppgifterna är visserligen relativt konkreta, men har en i familjesammanhang i vårt land all daglig karaktär. Detta förändras inte av att uppgifterna förstärks ("spetsas") med

behandlingsassistentens egna subjektiva tolkningar, värderingar etc. Anteckningarna är inte förenliga med objektivitetskravet i svensk grundlag.

Människor i ett demokratiskt samhälle måste också ha möjlighet att i stor utsträckning avgöra sin egen livsföring, t ex. var i huset man äter, om man åker och badar eller inte, i vilken utsträckning barn vistas hos morföräldrar etc. Det slag av felsökande metodik som använts i detta fall skulle utan tvekan medföra omfattande anmärkningar på de flesta svenska familjer. Metodiken tar inte alls hänsyn till basfrekvenserna i populationen av familjer för skeenden som här rapporteras och observatören för inga referensgruppsresonemang typ jämförelser med hur det kan vara för ensamstående mödrar i allmänhet.

Anteckningarna har inget värde för att få användbar information om familjen, men de kan däremot ge viss information om källans och den aktuella organisationens mentalitet och fungerande. Mycket sakligt och etiskt klandervärd är den princip om att söka maximera felen hos modern som tillämpas och undanhållandet av positiva situationer och förmågor.

II. BUP:s yttranden

Utredning xx1015

Denna är snart fem år gammal och synes spela ingen eller föga roll i målet. Det bör dock påpekas att utredningen bland annat diskutabelt innehåller en hel del vaga psykologiserande påståenden, där det inte finns angivet varken definitioner av begrepp eller någon som helst saklig grund. Utredningen och dess slutsatser kan följaktligen inte godtas ur saklighetsteoretisk synpunkt.

I inledningen konstateras att *"Underläkare Göran D har deltagit i sammanfattande diskussion och bedömning"*, vilket rimligen betyder att dr D inte alls deltog i träffar med vare sig modern eller hennes dotter Åsa. Det framgår av utredningen att man tagit del av socialtjänstens utredning i samband med utredningsarbete, vilket innebär ett visst beroende av socialtjänstens tänkande.

Utredning xx0523

Denna utredning är drygt 2 år och 3 månader gammal och därmed givetvis föråldrad i augusti xxxx. Det framgår att denna utredning inte är oberoende av den utredning som gjordes två och ett halvt år tidigare och två av utredarna är desamma (X-son, dr D). Det framgår att dr D nu träffat modern en gång och fadern tillsammans med Åsa en gång. I texten står *"Den bedömning av modern som gjordes i vår tidigare utredning kvarstår..."* Detta är betänkligt dels därför att ingen oberoende prövning görs och dels då den tidigare utredningen inte är hållbar ur saklig synpunkt.

Utredningen år xxxx+3 är mer osaklig än den xxxx vilket kommer till uttryck bland annat i avsevärda mängder psykologiserande text utan saklig grund och utan redovisad saklig metodik. Men även så elementära saker som datumangivelser för träffarna med modern och Åsa saknas. Samtidigt påpekas att modern *"ger vaga tidsangivelser"* - ett tämligen trivialt fenomen för lekmän och vanligt även bland humanutredare. Jag skall ge några få exempel ur mängderna av kvasipsykologisk text:

- *"Hennes yttre är oklanderligt och hon bemödar sig om att besvara våra frågor så att allt skall framstå som så likt den tänkta normalfamiljen som möjligt."* (Det är obegripligt hur utredaren kan känna till att modern skulle ha en sådan intention - det

finns givetvis alternativa tolkningar.)

- "Efterhand förmedlar Åsa allt tydligare en skörhet i sin inre struktur, när hon går in i ett utlevande av sitt inre såsom ett mindre barn." (Vad som menas och vad utredaren har för saklig grund framgår inte alls.)

- "Åsa visar en medvetenhet om vad hon får respektive inte får säga, genom att ibland tydligt markera detta med att knipa ihop munnen efter ett uttalande." (Hur utredaren kan veta vad som rör sig i Åsas inre när hon kniper ihop munnen framgår inte alls. Det finns naturligtvis andra faktorer som kan göra att ett barn kniper ihop munnen, t ex påverkningar i undersökningssituationen eller att en vana byggts upp.)

Det framgår att vissa s k projektiva metoder använts: sandlåda, teckningar, satskomplettering och CAT (bilder). För dessa metoder saknas helt angivelser av reliabilitet och av validitet i förhållande till de angivna frågeställningarna och de är inte användbara sett ur vetenskaplig synpunkt. Validitet, dvs. samband med det som gäller, kan enbart tänkas föreligga om reliabilitet, dvs. samma/stabilt resultat vid upprepad mätning, föreligger. Om t ex en bild väcker rädsla, så behöver det inte ha något med Åsas familjesituation att göra, utan kan ha något med bilden i sig, med undersökaren, eller med någon annan situation (t ex i skolan eller på TV kvällen före) att göra. Bevisbördan vad gäller validitet åvilar givetvis den som hävdar att testet har validitet i allmänhet (vilket omöjligt kan vara fallet) eller för ett särskilt syfte (vilket skulle kunna vara fallet). En vanlig angivelse i internationella testkataloger för projektiva test är "No reliability, No validity" (se även Sjöberg, 1989; Garb, 1994). Att en och annan psykolog tror på sådana här metoder (se t ex Oskamp, 1965, ang. "overconfidence") innebär givetvis inget som helst evidens för att metoderna har något att bidra med vad gäller att ta fram uppgifter kring de här aktuella frågeställningarna. Att tillämpa de angivna metoderna t.ex. för att skapa kontakt eller för att generera hypoteser eller behandla ett barn i behandlingssammanhang kan givetvis vara en helt annan sak. Då handlar det inte om att komma med relativt säkra påståenden utan om förändringsprocesser.

Av observationerna av Åsa tillsammans med modern, fadern respektive kontaktfamiljen framgår att psykologen urskillningslöst blandar beteendebeskrivningar/observationer och tolkningar/spekulationer om vad beteendena betyder i texten. Det är uppenbart att psykologen inte behärskar vare sig observationsmetodikens noggrannhet eller tolkningsarbete, vid vilket alternativa tolkningar givetvis måste övervägas. Till detta kommer den mycket tungt vägande metodiska defekten att det är i artificiella situationer ("lekrummet") som observationerna görs. Samspelet blir då sannolikt annorlunda - såväl vuxna som barn reagerar annorlunda i artificiella situationer. Observationer bör göras i så ekologiskt relevanta situationer som möjligt för att ha något värde, t.ex. i/vid hemmet, i skolan eller på lekplats, som barnet använder. Observationsmetodik måste givetvis liksom annan metodik vara stringent genomförd och ha reliabilitet, dvs. hög grad av överensstämmelse mellan olika observationstillfällen och olika observatörer för att vara meningsfull. Vid observationer i artificiella miljöer tillkommer validitetsproblem, dvs. den som hävdar metodiken har att visa att det föreligger höga samband (s.k. ekologisk validitet) mellan vad som sker i den artificiella miljön och ute i det vardagliga livet. I detta fall har varken reliabilitet eller validitet påvisats. Om några få observationer i artificiell miljö inte stämmer överens med stora mängder upprepade observationer i en vardaglig miljö (t.ex. observationer av barnets lärare), så bör givetvis de ofta upprepade observationerna i den vardagliga miljön anses gälla.

I bedömningsavsnittet står en del anmärkningsvärda påståenden, t ex *"Under utredningstiden fördjupar Åsa inte kontakten med undertecknad"*. Psykologen bortser här naivt ifrån att det finns två parter i en relation. Det kunde lika gärna ha stått att undertecknad inte fördjupar kontakten med Åsa. Ett rimligt påstående kunde varit att *"Under utredningstiden fördjupar Åsa och jag inte vår kontakt"* (men frågan är förstås om det har med någon undersökt frågeställning att göra? Varför skulle barnet vilja fördjupa kontakten med en främmande psykolog???) I övrigt kan sägas att bedömningen bygger på den metodiskt naiva och osakliga metodik som jag berört ovan. Inte ens när det gäller referat av samtalsinnehåll föreligger någon tillförlitlighet, när inspelning saknas (se MacPehrson, 1997).

De av BUP redovisade påståendena i avsnittet "SAMMANFATTANDE BEDÖMNING" kan självfallet inte accepteras ur saklighetsteoretisk synpunkt, eftersom sakligt godtagbar metodik och saklig grund inte har redovisats. De berörda har inte givits möjlighet till systematisk replikering. BUP har inte redovisat metodernas reliabilitet och validitet för aktuella syften och verkar av textens pseudopsykologiska karaktär att döma vara ganska omedvetna om metod- och saklighetskrav, t.ex. kan man inte hålla isär observationer och tolkningsarbete. Det är en generell iakttagelse att just BUP-utredningar i hög grad utnyttjar språkspel/retorik och fjärrar sig från saklig grund. De är nästan genomgående metodiskt sämre än socialtjänstens utredningar.

Yttrande i form av svar på 10 frågor xx0302

Yttrandet avges av dr D bortåt två år efter det att denne en enda gång träffat modern och en enda gång träffat fadern tillsammans med Åsa och utan bedömningsamtal därefter. Det framgår att D formulerar sina frågesvar utifrån det tidigare kommenterade materialet från behandlingsassistenten och utifrån de båda ovan kommenterade BUP-utredningarna, som det verkar mest utifrån utredningen xxxx. Det framgår klart att flertalet av socialtjänstens frågor är förutsättande (nr 3, 4, 5, 6, 8, 9, 10), vilket torde vara oförenligt med svensk grundlags föreskrift om saklighet. De förutsättande frågorna visar socialtjänstens förväntan och press på dr D, något som denne verkar svara upp mot.

Det framgår inte att dr D skulle vara klar över de metodiska problemen och problemen med att kunna redovisa en saklig grund för de påståenden han gör i yttrandet. Det blir givetvis en konsekvens av mina konstateranden rörande behandlingsassistentens anteckningar och det tidigare BUP-materialet att dr Ds yttrande inte är sakligt hållbart. Det kategoriska språkbruket understryker detta förhållande. Ett par enstaka påståenden kan belysa dr Ds resonemang och psykologiska spekulationer.

- *"De miljömässiga bristerna i hemmet är däremot mycket uppenbara och svåra..."* (Dr D har vad framgått inte ens besökt hemmet och synes bygga sitt påstående på den skvallerartade, ensidigt felsökande promemoria från behandlingsassistenten, som tidigare kommenterats av mig.)

- *"Därför är enligt min bedömning den enda adekvata åtgärden i dagsläget att Åsa omhändertages enligt LVU och snarast möjligt erbjuds ett fortsatt boende i familjehem."* (Dr D har inte täckning i utredningsmaterialen för detta påstående - det finns nämligen åtgärder som inte prövats - och frågan är vad dr D känner till om alternativa åtgärder. Denna bedömning kan också jämföras med bedömningar från Åsas lärare, som förmodligen träffar Åsa ett avsevärt antal timmar varje vecka.)

Sammanfattningsvis är dr D:s okritiska agerande att skriva ett yttrande om ett barn han

endast träffat en gång tillsammans med fadern och inte på de sista två åren inte sakligt acceptabelt. Någon möjlighet till systematisk replikering har inte givits till de av yttrandet berörda. De skriftliga underlag han använt är inte heller sakligt acceptabla. Det är viktigt att principiellt pröva om okritiska läkarintyg av detta slag kan anses sakligt och etiskt acceptabla. Det är min bedömning att sådana intyg inte alls bör accepteras med hänsyn till de skaderisker och den yrkesmässiga demoralisering de medför.

III. Psykiatriska klinikens psykologintyg om modern xx0203

Intyget är behäftat med stora metodiska brister och ger ett ofullgånget och slarvigt intryck.

På den första frågeställningen om begåvning har inte alls redovisats vilka test som använts och testens reliabilitet (stabilitet vid upprepad mätning) och eventuella validiteter (samband med annat beteende av intresse), i just detta sammanhang. Om ett test hävdas kunna säga något om föräldraförmåga så måste detta kunna empiriskt visas. Tillkommer det logiskt och statistiskt problematiska med att generalisera från gruppdata rörande ett test till en enskild individ – det går inte annat än som generering av en hypotes (påstående på försök). Jag ställer mig också frågande till varför redovisningen av begåvningsprofilen inte är bredare. Frågan om moderns begåvning har ett avsevärt intresse i denna utredning, då den ifrågasatts. Dessvärre antyds inte många aspekter av begåvning av test utan visar sig i det praktiska livet.

Vad gäller frågan om personlighetsstörning så klargörs inte vad det är frågan om för definition och några mätmetoder med reliabiliteter och validiteter för aktuellt syfte redovisas inte alls. Papperet ger närmast intryck av att psykologen gör subjektiva bedömningar. Någon saklig grund för de vaga påståendena anges inte. Dessutom är påståendena av sådan trivial och allmän art att de torde gälla för många människor, t ex *"osäkerhet med svårigheter till självhävdelse och tilltro till egna resurser"*, *"passiv, avvaktande hållning"*, *"begränsade resurser att anpassa sig till, hantera och bearbeta känslomässiga konflikter"*. Exempelvis torde påståendena vara tillämpliga på icke så få psykologer, socialarbetare, högskolestuderande osv. enligt mina erfarenheter. Definitionsfrågan är viktig i detta sammanhang, då det är frågan om vad som bör betecknas som störning och vad som bör betecknas som normalvariation. Att människor givetvis varierar i självhävdelse, passivitet-aktivitet i en undersökningssituation, bearbetning av känslomässiga konflikter etc. behöver inte betecknas som "personlighetsstörning", åtminstone är denna negativa, patologiserande term ingen självklar referensram. Det torde vara lämpligare att välja andra termer vid normalvariationer i hanteringsbeteenden och termen "störning" tillför inget vid analysen, men kan ha ett propagandistiskt värde vad gäller att belasta modern. Psykologen hävdar att det finns *"tecken på personlighetsstörning"*, varvid ordet personlighetsstörning står inom citationstecken, vad det nu skall betyda. Några konkreta tecken finns inte alls redovisade och möjligen menar psykologen att termen personlighetsstörning i socialtjänstens frågeställning är tveksam, vilket i så fall borde klargjorts tydligare. Det finns t.ex. i diagnossystemet DSM-IV (axel II) kriterier för olika former av personlighetsstörningar – här redovisas ingen sådan prövning mot kriterier och personlighetsstörningar bedöms allmänt sett ha mycket låga frekvenser i befolkningen typ 1-2 procent per störning. Termen personlighetsstörning skall naturligtvis inte flyta runt på ett oseriöst sätt i psykologutlåtanden och andra papper under tjänsteansvar.

Psykologintyget innehåller inget uttalande om att de gjorda bedömningarna skulle

innebära att modern inte skulle kunna fungera som mor för sitt barn.

Sammanfattningsvis kan psykologintyget inte alls godtas vad gäller saklighet och utredningsmetodik och det ger ett lösligt och otydligt intryck. Modern uppges inte ha fått möjlighet till systematisk replikering. Sakligt preciserat underlag för bedömningarna har inte uppvisats. Vad gäller påståendena kring personlighetsstörning saknas definition och några mätmetoder med redovisad reliabilitet och validitet verkar inte ha använts och sådana existerar för övrigt inte – det är frågan om grova kliniska bedömningar mot kriterieuppsättningar.

Jag ställer mig också frågande till varför just det här slaget av frågeställningar prioriterats från socialtjänstens sida. Det borde t.ex. vara möjligt för modern att få psykologhjälp med att göra en beteendeanalys av samspelet med dottern och få konkret träning i att i träningssessioner förändra samspelet, om så skulle behövas.

IV. Socialtjänstens utredning xx0429

1. Socialtjänstens utredning hänvisar i stor utsträckning till de tidigare av mig kommenterade dokumenten och materialets osaklighet kvarstår givetvis när det okritiskt, utan minsta ansats till källkritik, förts över till socialtjänstens utredning. Utredningspapperen har då inte systematiskt replikerats av berörda. Självfallet kan inte en social utredning grundas på information som ligger på skvallrets och tyckandets sakliga nivå. Grundlagens saklighetskrav torde innebära en skyldighet att bedriva källkritik vid utredningsarbete inom socialtjänsten.

Dessutom föreligger ett fullt trick i form av en dubbel användning av behandlingsassistentens material i den meningen att socialtjänsten hänvisar dels direkt till detta och dels till dr D:s bedömningar, vilka i sin tur till betydande del uppges grundade på behandlingsassistentens material.

2. Därtill kommer att socialtjänstens utredning uppvisar ett antal sedvanliga brister som gör att den strider mot svensk grundlags föreskrift om saklighet och mot socialtjänstlagens föreskrifter om att utveckla resurser. Det är givetvis inte lagligt att på detta sätt konstruera ett dokument selektivt felsökande, så att modern maximalt belastas med sådant som kan uppfattas som fel och brister och dessutom underlåta att leta efter resurser och underlåta att genomföra en resursanalys. Klientperspektivet är inte heller tillgodosett på ett godtagbart sätt. På s 11-12 finns ett mycket kort avsnitt med rubriken "MODERNNS NUVARANDE INSTÄLLNING". Cirka 12 rader handlar om sådant som modern framfört och cirka 5 rader om annat. Hela utredningen är på 15 sidor plus en del papper före. Morföräldrarnas inställning refereras i ett rubricerat avsnitt (sid 12) på cirka 7 rader. Det rör sig här om synnerligen centrala aktörer i sammanhanget. Faderns inställning refereras i ett rubricerat avsnitt (sid 12) på cirka 12 rader (två rader inledande allmänna upplysningar räknar jag här bort). Vad gäller den åttaåriga flickan Åsa så är hon givetvis möjlig att samtala med. Det saknas redovisning av hur hon ser på situationen. Barnperspektiv, i betydelsen barnets egna uppfattningar, saknas.

Den sociala utredningen är således extremt undermålig vad gäller att lyfta fram de

beröras uppfattningar och vad gäller att ge dem möjlighet till systematisk replikering på uppgifter som berör dem.

Det är givetvis viktigt att ta upp frågan om vad en separation från modern och morföräldrarna skulle få för verkningar psykologiskt och socialt för Åsa. Enbart att denna fråga inte berörs visar att utredarna inte förstår vad de sysslar med. Som jämförelse till frånvaron av Åsas perspektiv kan nämnas att det t.ex. finns ett avsnitt med rubriken "*Socialförvaltningens syn på Åsas situation och behov*" på cirka två sidor.

Även om enstaka hänvisningar till vad de centrala aktörerna sagt förekommer på andra ställen, så uppvisar utredningen i strid med socialtjänstlagens anda en extrem ignorans och nedvärdering rörande klientperspektivet, inklusive barnperspektivet. De beröras uppfattningar och systematisk replikering från de berörda undanhålls närmast systematiskt i underlagen och i den sociala utredningen. De beröras resurser undanhålls också systematiskt.

3. Omfattande brister i dokumentationen, vad gäller sådant som källredovisning, datering av samtal, bestyrkanden, felreferat av underlag m. m., förekommer. Exempelvis framgår inte att vare sig de centrala aktörerna eller referenterna skulle ha bestyrkt lämnade uppgifter, vilka därmed inte är kontrollerade och inte kan användas källkritiskt sett.

4. Det framgår av moderns skrivelse att även andra fula tricks än undanhållanden etc. använts i samband med utredningsarbetet, t.ex.
"Har måst infinna mig på de mest oförberedda tider för samtal med utredarna".
"Jag har också alltid fått skrivelser och delgivning rörande utredningen på fredagar utan möjlighet att nå S och O nästkommande vardag."

Sammanfattningsvis är utredningsmetodikerna i socialtjänstens utredning i strid med Regeringsformens föreskrift om saklighet och i strid med socialtjänstlagens anda och ovärdig ett demokratiskt rättssamhälle, men domstolarna ha svält den.

Sammanfattande bedömning

Ur källkritisk synpunkt sett saknar de granskade utredningsmaterialen helt värde på grund av de omfattande utredningsmetodiska bristerna. Den människosyn och samhällssyn som här uppvisas i utredningstexterna är inte godtagbara i ett demokratiskt rättssamhälle. Berörda vuxna och barn måste få komma till tals utförligt och ges möjlighet att systematiskt replikera på påståenden som berör dem och detta skall givetvis ske FÖRE slutlig analys och bedömningar görs i ett utredningsdokument. Tillvägagångssätten vid utredandet strider mot svensk grundlags föreskrift om saklighet och det finns anledning tala om maktmissbruk i samband med de specificerade brister som här påvisats.

Referenser

Edvardsson, B. (1996). *Kritisk utredningsmetodik*. Liber Utbildning.

(2:a rev uppl. 2003, omtryckt 2008)

Edvardsson, B. (1997). Forskningsplan rörande samtalsminne.

Garb, H.N. (1994). Judgment research: implications for clinical

- practice and testimony in court. *Applied & Preventive Psychology*, 3, 173-183.
- MacPehrson, S. B. An investigation into the necessity of interview preservation for accuracy in testimony. Santa Barbara, California: Fielding Institute. Paper presented at the 7th European Conference on Law and Psychology, The Swedish National Police College, Solna, 3-6 September, 1997
- Oskamp, S. (1965). Overconfidence in case-study judgements. *Journal of Consulting Psychology*, 29, 261-265.
- Sjöberg, L. (1989). Psykologen i vittnesbåset. *Svenska Dagbladet* 890103, "under strecket"-artikel undertecknad av Sjöberg.
- Stafford, L., & Daly, J.A. (1984). Conversational memory: The effects of recall mode and memory expectancies on remembrances of natural conversation. *Human Communication Research*, 10(3), 379-402.
